

Leto I. — Štev. 6.

JUG

IZDAVA:
FRANC DERGANČ.

VREJA:
NIKO ZUPANIČ.

VSEBINA:

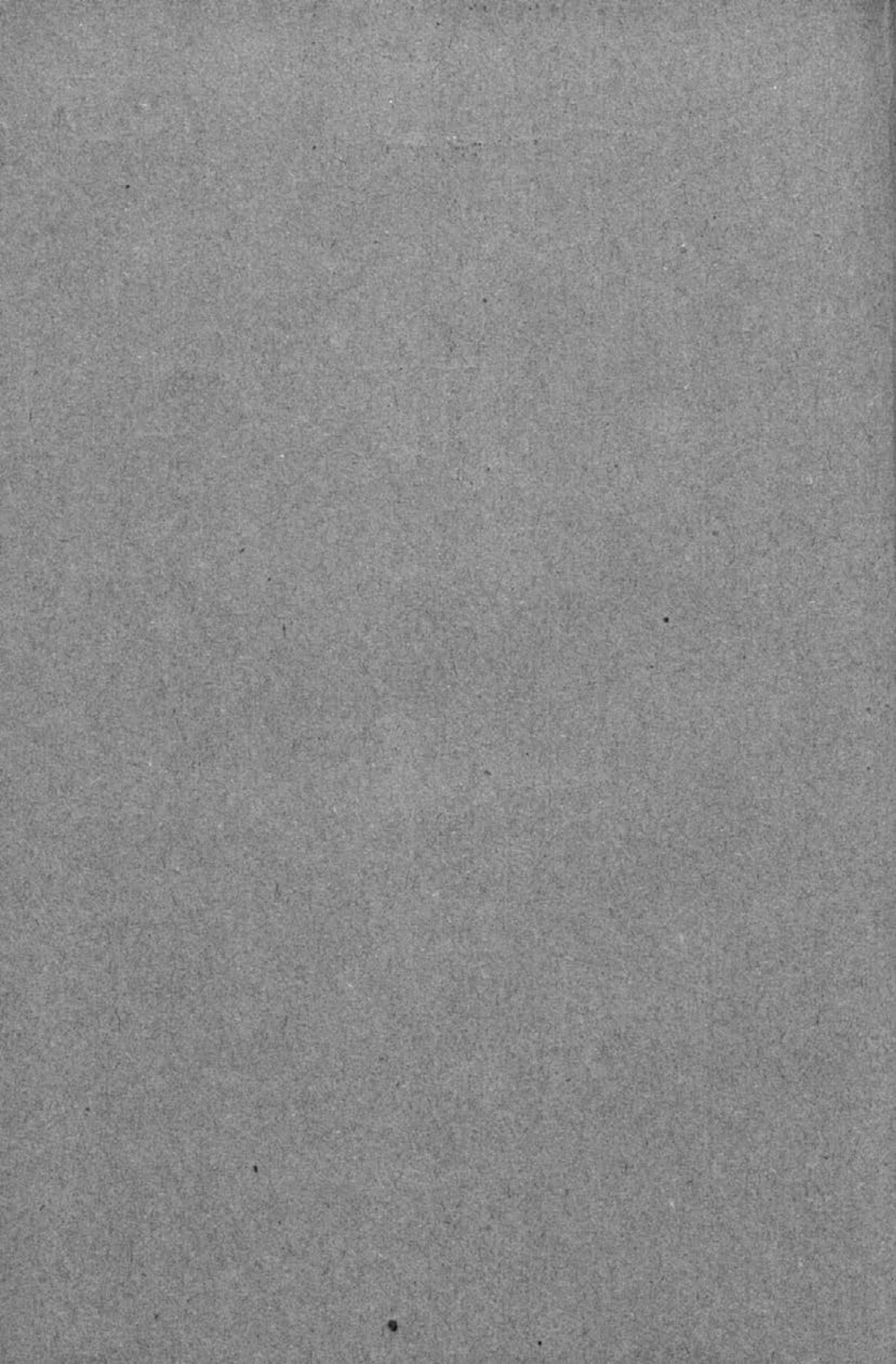
Liberalizem	dr. X.
O narodnosti	Fran Podgornik
Vera in politika	dr. Tomaž
Obrtne razmere v Slovencih	Zmagoslava
Razvoj krščanstva	Civis Romanus
Pismo	N. N. župnik
Julius Zeyer	B. Augustinová
Etična kultura	J. K. Dobrogoj
Izgubljena vest	M. J. S. Ščedrin
Pregled.	
Listnica.	

— 1901. —

Izhaja po enkrat na mesec:

Cena: celo leto 5 K, pol leta 2 K 50 h.

Tiska Friderik Jasper na Dunaju.

JUG

Liberalizem.

1. maja 1901 je izgovoril dr. Tavčar v državni zbornici na Dunaju sledeče stavke: »Jaz stojim na stališču, da je slov. narodu liberalna stranka absolutno potrebna, in ako ekzistira, da je polnopravna. Kdor je liberalnega mišljenja, tega ne sme nikdar zatajiti, tudi če je Slovan«. Tako nepremišljeno se igrajo tudi doma z liberalizmom, kakor otrok z nabito puško. Večina sploh ne ve, kaj si ima predstavljati pod besedo liberalizem, ne ve, če je liberalizem znanstveno in filozofično vtemeljen in opravičen, če se sme slovenski narod nadejati od njega kakih koristij.

Liberalizem je svetovno naziranje, katero ima svojo zgodovino in se je torej razvijalo. Ne maram naštevati, kaj je pomenil liberalizem v različnih dobah, kdaj in kako je koristil človeštvu, ampak le na kratko hočem označiti moderni liberalizem, kakor ga širijo židovski in njim prijazni časopisi.

O človeku in družbi oznanja liberalno naziranje individualizem: individuum (pojedinec) je sam sebi namen in družba le potrebno zlo. Pojedinec ima neomejeno svobodo. Špecijalna filozofa individualizma (solipsizma) sta Max Stirner (Caspar Schmidt) in Frid. Nietzsche. Temu nasproti je naravoslovna resnica, da je človek družabno bitje, da človek brez družbe ne more živeti, da se mora torej pokoriti koristi družbe. Obstanek in korist družbe je prvo.

Liberalizem pripoznava v človeku samo razum in zameta čustvo in voljo, uči torej racionalizem; ima za resnico samo to, kar se da z razumom spoznati, vso človeško kulturo hoče sezidati na podlagi hladnega, računajočega razuma. A v človeku odločujejo instinkti, čustva; ohranitev in napredek življenja izhaja iz

čustev. Ko bi ljudje samo hladno računali in mislili, bi hitro izmrlo človeštvo. Kdo bi hotel imeti še otroke, ki mu prizadevajo samo trud in skrbi, ko ga ne bi gnalo slepo, nepremagljivo čustvo, ljubezen? V čustvu temelji tudi etika in religija. Ker zameta liberalizem čustva, zameta tudi moralo in vero. A kaj je človeška družba brez morale? Jata volkov, ki se koljejo mej seboj. Češki učenjak in filozof Mareš je napisal pred par meseci knjigo o idealizmu in realizmu in na 154. strani pravi o intelektu: »Da je strašnejši nego zobje in kremplji vseh zverij, kaže baš sedanja evropska intelektualna (razumova) kultura po celem svetu v grozo vseh narodov«. Sedanja socialna beda ne izgine prej, dokler ne izgine nemoralni liberalizem, dokler se človeška družba ne prerodi po etičnih načelih.

V verskem vprašanju je liberalizem popolnoma indiferenten, zanemarja vero in ji ne priznava nobene važnosti. Vera temelji v človeških čustvih, čut religioznosti je prirojen, človek se čuti slabega in odvisnega, sluti nekaj, a sam ne ve, kaj. Moč vere čutimo vsak dan sami na sebi; če si še tako učeno in prepričevalno razložimo svet in življenje, vendar ostanejo še vedno dvomi in nejasna čustva, ki nam ne dajo pokoja, posebno, če smo v sili in nam preti nevarnost. Za potresa so v Ljubljani notorični brezverci in liberalci molili javno in na glas. Ker liberalizem zanemarja in ne vpoštevata te čustvene strani, zidajo na nji s tem večjim uspehom njegovi nasprotniki, osobito klerikalci. Zato zadnji čas tako zmagonosno prodira reakcija in grozi vsakemu napredku. Verski indiferentizem je liberalizmovah Ahilejeva peta.

Vso svojo puhlost in onemoglost kaže liberalizem v gospodarskem vprašanju, tu se imenuje posebej manchesterski liberalizem, ki je rodil kapitalizem in delavsko vprašanje. Na eni strani se kopiči kapital, na drugi raste beda in uboštvo, zdravi srednji stan izumira. Kmet in mali obrtnik ne moreta konkurirati z milijonarjem veleindustrijalcem in veleposestnikom. Poseben cvet liberalizma je žitna borza, ki najbolj uničuje kmeta. Liberalno gospodarstvo koplje državam jamo in obuja največjo nevarnost človeški družbi.

Po svojem bistvu nasprotuje liberalizem slovanstvu. Slovanska narava je čustvena in religiozna. German se odlikuje po silovitem, izpodjedajočem razumu; Slovan po mehkem, čutečem srcu. Liberalizem je vsakdanja filozofija Germanov, ki uči neomejeno svobodo poedinca in pravico jačjega. Ali kaj pomeni

neomejena in splošna svoboda? Pogibelj manjšin. Kako naj tekmuje deček z junakom? Svoboda je mogoča samo tam, kakor je dobro povedal v I. dunajskem pismu gosp. Derganc, kjer vlada mej pojedinci neka enakost značaja, istorodnost in sorodnost teženj, in jaz pristavljam, enakost moči, sicer pomeni liberalna svoboda sužnost in smrt slabšega, neenakega. Samo Slovan vidi v vsakem človeku svojega brata, samo Slovan priznava vsakomur iste pravice, kakor jih ima sam. Slovanska svoboda je drugačna nego germanska, nego svoboda liberalizma. Človeštva ne reši liberalni German, ampak čustveni, moralni Slovan; popolnoma pritrjujem dalekovidnemu in proroškemu Stritarju, ki pravi, da prerodita svet — slovanstvo in krščanstvo. Za liberalna načela se bore samo židje in Germani, dve naturi, ki samo izkoriščata, sovražita in zatirata. Pri nas pomeni dandanes liberalizem včasih samo semitizem ali filosemitizem. Druge neznosne posledice liberalizma so visoki davki, militarizem, sedanji oboroženi mir i. t. d.

Vso sedanjo moralno in gospodarsko bedo je povzročil moderni liberalizem, alias pseudoliberalizem. Kako ne? Saj smo videli, da sloni vseskozi na napačnih znanstvenih in filozofičnih premisah, da tvori z eno besedo eno samo veliko laž. Če so zakoni, privilegiji, družabne naprave zidane na laži, kako naj potem uspeva človeštvo? Človek je merilo vsemu, vse kulturne pojave si razlagamo po stavku: vse iz človeka za človeka. Liberalizem razlaga vse kulturne pridobitve in ideje kakor same sebi namen, človek postane sužen stroja. S svojim individualizmom in racionalizmom (o vsemogočnosti razuma govori samo tisti, ki ne pozna znanstva, temeljni pojavi v naravi so še zdaj nepristopni razumu) ne more prodreti v človeštvo. Tako ostane večina brez prave omike, liberalizem se boji izobražene mase. Kako se more tedaj izobražen in pošten človek navduševati za liberalizem, ki je kriv, da Slovenci propadamo, ko močnejši nasprotnik vsestransko napreduje? Slovenci se moramo truditi, kolikor je v naših močeh, da se spravi iz sveta liberalno naziranje.

Liberalizem je uničil našo bogato industrijo, osobite naše plavže na Gorenjskem, Dolenjskem (Dvor, Gradac), na Koroškem in sp. Štajarskem. Mala podjetja, ki so bila vir našemu blagostanju, niso mogla tekmovati z liberalnim kapitalom. Žitna borza ovira razvoj poljedelstva, liberalna industrija zanemarja poljedelstvo, zato sili naš kmet v Ameriko in fabrike. Liberalizem

zatira gospodarske zadruge in gospodarsko osvobojo manjšin. Samo liberalizem ovira naš gospodarski napredek.

Kulturi in napredku sovražni klerikalizem napreduje pri nas, ker liberalci zanemarjajo vero, da jo klerikalci tem lažje izkoriščajo. Z vero moramo računati in skrbeti za nje razvoj, pri nas, da dobimo slovensko bogoslužje.

Pri nas je vse podivjano, samopašnost in osebnost odločuje povsod. Liberalizem je ubil moralo. Pridnost, poštenost, resno delo se ne ceni, mejebojnega spoštovanja in dostojnosti ni. Naša mladina je skrajno cinična, posmehuje se idealom, cilj življenja išče in Baccho et Venere. Zakaj? Ker vladata klerikalizem in liberalizem, oba otroka istega egoizma. Samo v moralno podivjanem ljudstvu, ki nima čuta za čast in poštenje, je mogoče, da gospodarijo razni Šušteršiči. In zdaj se oče liberalizem čudi svojemu otroku? Požrešni liberalizem nima mesta etiki!

Tudi kot Slovani ne moremo Slovenci sprejeti liberalizma, ki nasprotuje bistvu slovanske etične, sočutne in dobre narave. Liberalizmu se klanjajo samo tisti, ki se pajdašijo z židi in Nemci v tajne, sebične namene.

Dovolj! Nočem dalje razpredati, ker se itak že od strahu ježijo lasje vsem dobrim in poštenim Slovincem. Kakor že zdaj občutimo vsi kot psovko, če nam reče kedo »klerikalec«, tako upam, da bo odslej užaljen protestiral vsak Slovenec, če mu poreče kdo »liberalec«.

Preostaje samo še vprašanje, zakaj dr. Tavčar tako bahato vedno povdarja svoje liberalno mišljenje? Mislim, ker si še nikdar ni vzel toliko časa, da bi temeljito premislil pomen liberalizma. Slovensko občinstvo nestrpno čaka, da dr. Tavčar odločno nastopi in brez ozira na svoje zveze in hinavske prijatelje, ampak samo z ozirom na svoj nesrečni, zaslepljeni narod pove svojo odkrito sodbo o liberalizmu, — da potem nikoli več ne pride preko njegovih usten beseda liberalizem. V pozitivnem delu za narod in v boju zoper klerikalizem se bo imenoval odslej »naprednjaka«, ali, ker nima ta beseda prave barve, slovenskega radikalca, kakor se je s ponosom zval v svoji mladosti.

dr. X.

O narodnosti.

Spisal Fran Podgornik.

(Konec.)

Glede nabiranja narodnih pesmij, pravljič, prislovič so za-
služni možje uže mnogo izvršili ter po knjigah snovi razpravili;
a še je takega gradiva obilo raztresenega, še bolj pa nepretre-
senega. Kar se pa dostaje narodne umetnosti, ki je združena
na raznih stavbah, mizarskih in drugovrstnih rokodelskih izdel-
kih, je le nezadostno zbrana in prebrana; in tujci morebiti
osramote domačine tudi za ta del, to pa zato, ker imamo pre-
malo veščakov ali takih umetnikov, ki bi zahajali med narod
po kmetih, kjer bi mnogokako narodno umetno drobtino rešili
pogina.

Kje so na Slovenskem pazljivo zasledovali posebnosti
pravnega in v obče moralnega čuvstvovanja? Kdo je uže
vsaj nekoliko iztaknil specifičnost mišljenja in čuvstvovanja slo-
venskega naroda, kolikor se njegova narava razkriva na zunaj,
ne podlegša tujim vplivom? Koliko imamo v resnici narodnih
leposlovcev, ki proizvajajo svoje plode, proučivši narodovo
naravo v njegovih krepostih in slabostih?

Ali bi taka izsledovanja in proizvajanja ne pospeševala
samospoznanja narodovega in ga sama od sebe naganjala k po-
polnjenju svojih posebnostij in okrepljenju moralnega čuvstvo-
vanja in prave, korenite pravičnosti?

Izsledovanje posebnostij narodovih more dovajati najpri-
merniše do zrcaljenja samega sebe in v tem najuspešniše na-
ganjati ga k moralni in vsakateri pravi kreposti.

Če narodni pisatelji, mislilci in voditelji podajo narodu
tako zrcalo, ga obude ne k šovinizmu ali neopravičeni skrom-
nosti, temveč k zavesti o pravi vrednosti samega sebe, in kolikor
zagleda narod v sebi dobrega, vrednega, se tudi okrepi in bode
ljubil in cenil po vrednosti — sam sebe.

S povzdignjenjem zavesti o svoji vrednosti in senčnih stra-
neh, se narod povzdigne tudi do primerne vedenja in delo-
vanja, do prave cenitve domovine in se je bode tudi držal,
ker bode videl, da je vredno, boriti se zanjo ter v njej napra-
viti dostojen dom, dom za vse stanove in torej tudi najširše
množice.

Gospodarska stran se pokaže potem kot sredstvo za namen sama od sebe; in narod z neizmišljeno, temveč opravičeno samozavestjo bode sam od sebe gledal ne le, da se povzdigne gmotno, temveč da to gmotnost pospeši ravno v domovini.

Gospodarstvena stran narodnega stremljenja je pri majhnem narodu, kakoršen je slovenski, jako omejena in v odločilnih delih zavisna od politike, katere ne more slovenski narod narekovati ali izvrševati sam, temveč le v družbi z drugimi narodi in državnimi činitelji. Uže radi gospodarstva je treba torej gojiti politiko, in ta politika ima mej Slovenci svoj poseben program, proglašeni uže l. 1848. in nekoliko izpremenjeni v poslednjih letih, namreč program o združenju slovenskega naroda vsaj za varovanje in gojenje narodnosti pa jezika.

Mnogo morejo rodoljubi uže v omejenem okviru sedanjega politiskega položnja storiti za vstvarjenje narodnega kapitala ali v obče domačega gospodarstva; mnogo se je uže tudi izvršilo in se vrši dalje; ali najodločilniši faktor za povzdignjenje narodnega gospodarstva tudi Slovencev tiči v doseženju večje politiske in narodnopolitiske svobode in relativne politiske nezavisnosti.

V obče je politiški program največi činitelj, katerega ne smemo nikdar prezirati. Ves pojem o narodnosti in jeziku dobi pravo moč šele z doseženjem relativne politiske svobode za celi narod. Če tudi je bila dosedanja borba pristranska, je vendar uže mnogo konkretnega dosegla, in slovenski politiški program je pogoj, da dobi tudi pojem o narodnosti in jeziku najbogatiše konkretno izpolnjenje z vsemi stvarno-logičnimi znaki, in da dobi tudi narod pomoč in pogum, da bode pospeševal vse glavne oddelke občega gospodarstva na svoji zemlji, v domovini svojih pradedov.

Vera in politika.

Spisal dr. Tomaž

(Konec.)

Da so pojmi »prazne torbe«, to vesta posebno dobro »Katoliški Obzornik« in »Slovenec«. A še boljše vesta, da večina ljudij te nepopolnosti niti ne slutí, ampak ima pojme za nekaj gotovega, nespremenljivega, samo ob sebi umljivega, o čemer

bi bila sploh vsaka beseda odveč. To jima navadno ni zadosti. Oba poznata imenitno človeško neumnost in slabost, osobito, da niso tisti ljudje, za katere pišeta, zmožni nobene samostojne misli. Logičen skok — sicer psihološka sleparija — zavzema važno mesto. To velja posebno o pojmih »vera« in »politika«, katera hočejo klerikalci po vsi sili zvariti, rekoč, da je vera s politiko nerazdružno spojena. V tem pogledu se trudi z največjo vnemo prof. dr. Krek, ki ga častijo klerikalci kot svojega Aristotela. Zanesljiva učenost in modrost tega moža se kaže zlasti v dveh člankih, jeden je izšel lani v »K. O.« pod naslovom: Katolištvo — naša edina rešitev; drugi v 64. številki letošnjega »Slovenca« na uvodnem mestu z nadpisom: Obramba narodne individualnosti in naš liberalizem.

Predno sploh dalje govorimo, moramo vedeti, kaj si predstavljamo pod pojmom »vera« in »politika«. Tako nam tudi dr. Krek podaja definiciji teh pojmov. Takoj pri definiciji »vere« zasledimo preračunano lokavost. Vera je abstrakten pojem in ima kakor vsak pojem svojo vsebino in obseg. Po obsegu se deli vera v krščanstvo, mozaizem, izlam, budizem i. t. d. Krščanstvo samo razpada v katolicizem, protestantizem, pravoslavlje i. t. d., katolicizem dalje v rimsko katolištvo, grško, armensko in koptsko unijo. To vse je dr. Krek previdno zamolčal, kakor da bi bilo samo rimsko katolištvo na svetu in kakor tajni nameni baš nanesejo, rabi besede vera, krščanstvo, katolištvo brez razložka. Jednako se deli politika v slovensko, nemško, avstrijsko, vatikansko i. t. d. politiko. V našem slučaju se torej glasi vprašanje, ali ima rimskokatoliška vera kaj opraviti s slovensko politiko? Ko bi se držal dr. Krek tega poštenega, konkretnega vprašanja, prišel bi do drugih zaključkov in ne bi trdil, da je »vera« s »politiko« tesno združena.

V »Slovincu« pravi dr. Krek, da mora biti vrhovno vodilo slovenske politike ideja narodne obrambe ne podlagi trdnega programa. Ali takoj v naslednjem stavku trdi: glavno je in prvo je, da se zedenimo v tem, kako hočemo delati v dosego tega, kar hočemo. Tudi to je logična lokavost; dr. Krek prav dobro ve, da je »kako« odvisno od »kaj«, sredstvo se ravna po namenu; delavec mora najprej vedeti, kako delo ga čaka, po delu si izbere orodje. Tako morajo tudi slov. politiki najprej vedeti, kaj hočejo doseči, najprej si morajo postaviti jasen program, potem šele se naj posvetujejo o sredstvih v dosego namena.

Ali dr. Krek noče nič vedeti o slov. programu, ker se boji, da bi prišlo sredstvo — v tem slučaju klerikalizem — popolnoma ob veljavo.

Dobro definicijo nam je povedal dr. Krek o slov. narodnosti: pod pojmom slov. narodnosti razumemo vse one specifično slovenske znake, ki so v obče lastni Slovencem v fiziškem in dušnem oziru. Povdariti je treba »specifično« in »v obče« (vsem Slovencem). Tu se je dr. Krek zopet previdno izognil in ni hotel naštetih onih specifično slov. znakov, ki so lastni vsem Slovencem. Samo dva znaka navaja: jezik in versko naziranje. Jako zvito: versko naziranje, niti vera ne, kamoli rimsko katolištvo! Vera ni specifično slovenska, veruje tudi mozlem, budist; celo rimskokatoliška vera ni specifično slovenska, ker so rimski katoliki tudi Nemci, Italijani, Španci, Francozi i. t. d., ker je katoliška vera za vse ljudi brez razločka narodnosti; katolištvo ni specifičen znak samo enega naroda, ni narodna vera, kakor je na pr. rusko pravoslavje, katolištvo stoji nad narodnostimi. Radoveden sem, kako spravi zdaj dr. Krek rimsko katolištvo mej specifično slov. znake. Da, tudi pri Slovencih je bila nekdanj vera specifičen znak narodnosti, ko smo imeli svojo lastno vero, ko smo bili takozvani pogani. Katolištvo nima torej s slov. narodnostjo nič opraviti kot tako, po kateri se razlikuje od Nemcev, Italijanov; Slovenec je katoličan samo kot človek brez ozira na narodnost. Ker pa je slov. politika obramba slovenske narodne individualnosti, torej specifičnih znakov, nima katolištvo tudi s slov. politiko nič opraviti. Mimogrede omenjam, da je 17.000 protestantskih Slovencev na Ogerskem. Ali ti niso Slovenci, sinovi slovenske narodnosti, ker so slučajno protestantje? Seveda dr. Krek bo o tem molčal, kakor klerikalci z molkom umore vse, kar ni po njihovem. Vsa jalovost Krekove eskamotaže se pokaže, ko postavijo naši politiki vseslovenski program. Kateri katekizem navaja mej dogmami združeno Slovenijo, slov. vseučilišče in gimnazije, slov. trgovino in obrt? Učeni dr. Krek pa pravi sam nekje, da je mnogo političkih stvari, ki nimajo z vero nič opraviti. In baš za take političke stvari se bori slovenska politika. Tudi klerikalizem nima nič iskati v slov. politiki. Kaj je storil papež za slov. narodnost, ali nam je izposloval univerzo, ali se je kedaj potegnil za nas pri vladi, dasi ima tam vse polno plemenitaških, vplivnih kardinalov, ki bi lahko dosti storili za

Slovence? Narobe, njegovi škofje in kardinali se ne brigajo za zahteve slov. narodnosti, kjer le morejo, potegnejo z Nemci in Lahi. Rimski škofje vedo, v kaki nevarnosti je naša narodnost, katera bi se okrepila, ko bi nam dovolili slovenski cerkveni jezik. Zakaj ne storijo tega? Vse dokazovanje se je dr. Kreku sijajno-ponesrečilo. Samo en dokaz je pozabil. Zakaj se ni opiral na Kristusa, na njegove izreke in življenje? Kristus bi mu moral biti vendar prva in najodločilnejša avtoriteta. Ali je prišel Kristus na svet kot političen agitator, ki je vstanavljal konsumna društva; kot učen filozof, ki je dokazoval neločljivo zvezo vere s politiko? Ali se je Kristus boril za čast in posvetno vlado, tako, kakor zahteva dr. Krek, da bi se papežu pokorili kralji in cesarji, da bi papež vodil svetovno politiko in, »ko bi bilo treba, tudi strogo nastopal?« Krekova asocijacija je sploh nekako čudna, sumljiva, morda je mislil kakega rimskega imperatorja, a je pisal pomotoma o papežu? Kristus je rekel: »Moje kraljestvo ni od tega sveta! Dajte cesarju, kar je cesarjevega i. t. d.« Zakaj klerikalci na to točko nočejo nikoli odgovoriti, odkritosrčno in pošteno, kakor je bil odkritosrčen in pošten Kristus? Potem jim ne bi bilo treba tožiti o verskem boju, da je vera v nevarnosti. Kje? Pri Slovencih? Res, vera je pri Slovencih v nevarnosti in izpodkopavajo jo nekateri duhovniki sami. Navadno zavračajo: »Ne glejte, kako živimo, ampak, kako govorimo!« Neumnjšega izgovora menda ne pozna svet. Če torej tisti sam ne veruje, ki je zato posebno vzgojen in posvečen, kar kaže s tem, da ne živi po veri; če nima torej vera nič moči do duhovnika samega, ki ima posebne milosti, kako naj potem veruje neumni kmet? Kar duhovnik dokazuje z besedo, to podira istočasno sam z nevernim življenjem in delovanjem. Zakaj je imel Kristus take uspehe? Ker je sam živel dobesedno po svojih naukih in še strožje nego je učil. Zmagovita moč vere je v veri sami. In čudne pojme imajo ti ljudje o veri in Bogu, češ, da se morajo boriti za Boga, da morajo braniti Boga. Čuden bog, ki rabi človeško pomoč, ki je odvisen od ljudij! Kdo spravlja torej vero v nevarnost? Jednako piškav izgovor navaja teolog prof. dr. Krek v obrambo papežev in vere. Pravi, da je ostala vera neomadeževana, dasi so sedeli na Petrovem stolu pregrešni in nevredni papeži. Vprašam, ali je vera zase, ali za ljudi? Menda izključno za ljudi. Če se pa ljudje odpovedo katolištvu, kakor se je to zgodilo v reformaciji, ker so mislili, da taka vera ne more biti prava, če sam

višji duhovnik noče živeti po nji, — ali ne trpi ista vera na tem? In največ je izgubila vera zavoljo tega, ker so jo nekateri izrabljali v politične namene in jo po sili vezali in sklepali s politiko. To hoče tudi dr. Krek in jedro napominanega spisa »Katolištvo — naša edina rešitev« je zahteva, da moramo biti Avstrijanci katoličani iz političnih ozirov, torej prava barantija, — da zajezimo pangermansko protestantsko propagando. Torej ne katoličani pred vsem iz prepričanja, notranje potrebe? Zgodovina uči, kolikor bolj hodi vera v človeško posvetno službo, toliko bolj se oddaljuje človeškemu srcu.

V omenjenih dveh spisih mrgoli vse polno protislovij in napačnih trditvev. Ali bodi to nevednost ali tendencijozno zavijanje? Moderne znanstvene pridobitve so šle brez sledu mimo dr. Kreka. In to bodi filozof? Navaja knjige iz l. 1856. Govori o humaniteti in niti ne omenja modernega etičnega gibanja. Pravi, da hrani papež edino pravo etiko. Zakaj ga niso potem povabili vladarji — apostola miru! — na mirovno konferencijo v Haag? Odstavki na 298. str. »K. O.«, kaj bodi to? Ali poezija, ali delirij? Kaj hoče z narodno npravnostjo? In tista šepava trojna definicija o »veri« Da se rodi sveže narodno življenje samo — v verski sili? V katolicizmu, ki je nad narodi? Smešno kakor naslov »katoliško narodna stranka«. Katoliško se reče za vse ljudi brez razlike narodnosti. Contradictio in adiecto! Nemci so zvitejši in so se prekrstili v »Centrum«. Zakaj, gosp. dr. Krek? Ideal katoliškega duhovnika živi in deluje tudi pri nasprotnikih. Res! Zato pa hočejo nasprotniki, da se duhovnik vrne v cerkev in opusti vso politiko, rečem, rimskokatoliški duhovnik, ki je ponekod samo političen uradnik rimskega papeža.

Na podlagi take učenosti in modrosti je dr. Krek profesor, ki poučuje slovenske bogoslovce. Če je vže učitelj tak, kakšni so šele učenci?

Obrtne razmere v Slovencih.

Spisala Zmagoslava.

(Konec.)

Lepo knjigo vzamemo radi v roke po teškem, napornem delu, da si razvedrimo duha in blažimo srce, ne pa, kadar smo

gladni. In naš narod je lačen! Skrb za vsakdanji kruh mu vzame vse moči, da niti priložnosti nima, misliti na višjo kulturo. Ali ta skrb se mu dostikrat ne izplača, ker se poslužuje v boju za obstanek zastaranih sredstev, ker ne pozna blagoslova moderne tehnike in umnega poljedelstva. Nikdo ne poduči ubogega kmeta, bednega obrtnika; nesrečni človek toži, da mu je vse zakleto, naposled obupa in v krivem upanju se preseli v Ameriko, Brazilijo, na Vestfalsko i. t. d. Revež v tujini tlačani in v svoji neumnosti, neizobraženosti niti ne slutí, da bi z istim delom zaslužil v domovini trikrat več, ko bi imel doma iste tvornice z istimi stroji i. t. d. Tej zaostalosti je mnogo kriva naša literatura, duh, ki ji vlada. Našim prvakom se menda niti ne sanja, da ima literatura pri Slovencih čisto druge namene in naloge ko drugod. Nemci imajo višje šole in druge kulturne zavode, pri nas mora vse to nadomeščati naša literatura. A žalibog, godí se baš narobe! Literatura pri nas ne skrbi za višjo izobrazbo, blaženju duha, ampak samo strankarskim preprirom, da se človeška podlost in propalost zanaša v najširšo javnost, da se neuko občinstvo slepi o resničnih potrebah in razmerah. Še v neki drugi točki je naše slovstvo na krivi poti: goji se samo leposlovje, znanstvene literature nimamo skoraj nič. Tako se tudi v tem oziru slepi javno mnenje. Vsakdo hoče biti samo pesnik ali pisatelj romanov in novel, kakor da bi bilo leposlovje sploh najvišja in najvažnejša stopinja v človeški družbi. Ne vem, če je že kdo opozoril našo javnost, da sloni ves moderni napredek samo na znanstvu, da presega slava samostojno delujočega učnjaka in iznajdnika slavo največjega umetnika. Le mimogrede omenjam, da je zatrjeval nekoč ugleden slovenski literat z vso resnostjo, da je en Kettejev sonet več vreden nego cela dunajska medicinska fakulteta.

Naš narod je krepak in čil, ali sam si ne zna pomagati; treba mu je nekoga, ki ga pouči o pravi vrednosti stanov; ki mu odkrije veliko skrivnost, kako se pridobi bogastvo; ki mu pove, kako so se drugi narodi popeli tako visoko v kulturi, dasi jih narava ni obdarila s takimi ugodnostimi. Tu, rodoljubi, vas čaka hvaležno polje, da dvignete našo moško mladino do gmotnega blagostanja.

Le takrat bo naš narod krepak, kadar se razvije obrtnija mej Slovenci. Kaj pomaga, ako človek čuti za dom in ga ljubi, ali mu pomagati ne more, ker mu nedostaje sredstev zato? Tudi

tujci nas bodo resnejše vpoštevali, ako bodo videli, da ne tožimo kakor mehkužni otroci, ampak resno, odločno delamo za svoj obstoj, zato, ker hočemo in moramo živeti. Narodni obstanek je odvisen le od našega dela. Nič ne de, ako smo mal narodič, morda je to naša prednost, ker se manjša masa spravi prej v gibanje nego velika; napredujemo lahko ravno tako, kakor veliki narodi, kakor oni se popnemo lahko do blagostanja in kar je najvažnejše: do narodne prosvete. Ravno tako so nam odprta vrata v tempelj znanosti in umetnosti, samo vstopiti nam je treba ter se pomoliti Stvarniku, ki nas je obdaril s tako bogatimi darovi, ki jih pa ne smemo zakopati, ampak dvigniti, porabiti za življenje. Naš Gregorčič je zaklical:

Na delo tedaj, ker resnobni so dnovi,
A delo in trud nam nebo blagoslovi!

Razvoj krščanstva*).

Spisal Civis Romanus.

Dva prepada zijata pred menoj. Ali ju ni mogoče premostiti? Poganstvo — krščanstvo; apostolsko krščanstvo — sedanje krščanstvo. Kaki razločki, kaka nasprotja, ki se na videz izključujejo! Ali je eno kar ob noč izginilo, ko je drugo nastopilo gotovo, v taki obliki, kakor ga vidimo sedaj? Ali niso to čudeži, zagonetke? Iščimo ključ, da si odpremo vrata v prostore teh tajnostij. Našli smo ključ, ta ključ je beseda »razvoj«. Razvoj nam pokaže, da ni nepremostnih nasprotij mej poganstvom in krščanstvom; Kristusovim krščanstvom in na pr. papeževim krščanstvom. Ampak vse je prehajalo polagoma drugo v drugo, v gotovi obliki enega so poganjale že kali drugega. Kakor gledamo v naravi slednji dan. Na pr. drevo, lepo košato, veliko drevo. Najprej je treba primernih tal, to je pognojena zemlja, v to zemljo se položi malo, drobno seme, ki začne poganjati koreninice. Drobno seme srka iz zemlje sokove in iz njih zida svoje telo, in v letih se prisrka do ponosnega drevesa. V dre-

*) Opomba vrednika: Radi pičlega prostora smo morali zanimivi članek močno okrajšati.

vesu vidimo samo kup zemlje in nje sokov, seme je bilo samo zvito, prožno pero, ki se je izprožilo pod vplivom solčnih žarkov, potem se razvijalo in zidalo svoje telo iz zemlje, vode in zraka.

Poglejmo, če je sedanje krščanstvo podobno takemu drevesu? Najprej: katera so bila tla in kako so bila pripravljena?

Aleksander Veliki je razširil grško kulturo do Indije, grški kolonisti in filozofi v severni Afriki in Italiji. Rimski orel je poslej združil vse te dežele in vstanovil svetovni rimski imperij. Za rimskih cesarjev je bil občevalni jezik vseh omikancev grški, trgovci so občevali mej seboj grško, rimski cesar Hadrijan se je imenoval »Graeculus«, cesar Mark Avrelij je bil grški filozof. Sv. pismo je bilo s »septuaginto« razširjeno v grškem jeziku. Z grškim jezikom je vladala grška kultura s središči v Rimu, Aleksandriji, Efezu in Korintu. Pred vsem nam je določiti, kakšno je bilo: 1. socialno razmerje; 2. obče dušno razpoloženje; 3. svetovno naziranje v zadnjem stoletju pred Kr. in v prvih stoletjih po Kr.

Koncem rimske republike in za cesarjev so vladale prilično take razmere kakor zdaj pri nas. S tem je povedano vse: na milijone beračev in par sto oderuških bogatašev in plemenitašev, ki so imeli vso oblast, vse bogastvo in vso srečo sveta brez truda in dela.

Mej množicami opazamo tisti čas veliko religioznost. Čudna prikazen ob moralni popačenosti! Ker ni bilo od drugod pomoči, iskali so rešitve in tolažila v veri. Ali stari grški in rimski bogovi niso imeli več prvotne veljave in pomena. Vedno bolj se kaže in razvija vera v enega boga, ki je vsemogočen, lahko pomaga in odločuje človeško usodo. Vse je iskalo tega, edinega boga in hrepenelo po njem. To sklepamo iz tega, da so častili v Rimu istočasno egiptsko boginjo Izis, perzijskega Mitrasa i. t. d., cesar Aleksander Severus (222.—235.) je molil ob jednom Kristusa, Abrahama in Orfeja. V Rimu so se naselili vsi bogovi sveta in začel se je mej njimi pravi pravcati boj za obstanek. Pravi je tisti, ki pomaga. Množica je imela na izbiro bogov, en čas je molila tega, en čas drugega in iskala tistega, ki pomaga. V obče je bila razširjena vera v demone, dobre in hude duhove, kar je prišlo iz Perzije (Zoroaster). Nikoli še ni bilo ljudstvo tako praznoverno, v Rimu je kar mrgolelo orientalskih in domačih vedeževalcev in astrologov, nekateri so delali celo čudeže

(sedaj hipnoza in avtohipnoza). K tistemu bogu so se zatekali ljudje z največjim zaupanjem, o katerem so pravili duhovniki lahkovernežem največ čudežev. Vernost so pospeševali cesarji sami in velike prirodne nesreče: kuga, potresi, ognjeniki in hude vojske.

Ta čas se pokaže tudi višji, globlji pojem o veri. Doslej je bila vera nekaj zunanjega brez vpliva na notranje življenje človeka. Začela so se vstanavljati tajna društva s posebnim bogoslužjem, z misteriji. Društva so imela svoje duhovnike in posebne templje, pristop so imeli samo posvečeni, ki so se na to pripravljali s postom, ceremonijami i. t. d. V misterijih se je predstavljalo življenje dotičnega boga, iz česar je sledil navadno poseben nauk za življenje, nekako fabula docet. Vsaka taka verska občina je imela mistične nauke, verske skrivnosti, na pr. sodnji dan, življenje po smrti, kazen in plačilo na onem svetu, — vse posneto po kultu orientalskih sekt. Posvečenci so se poznavali mej seboj po mističnih izrekih: »Pozdravljen, ženin, pozdravljena, nova luč«. O koristi misterijev se je mislilo, da so bogu posebno dopadljivi, da se človek po njih notranje poboljša in bogu prikupi ter si zagotovi srečno življenje po smrti.

Kako svetovno naziranje je vladalo takrat v izobraženem svetu? Dočim je iskala velika, neuka masa rešitve in tolažbe iz neznosne socialne bede v veri in bogovih, so se udajali izobraženci večji del indiferentizmu in črpali notranje zadovoljstvo iz filozofije. Izobražencem je bila filozofija religija. Ali ne teoretična, kozmološka starejših prirodnih filozofov, ampak praktična, antropološka in teozofska smer filozofije, ki ji z drugo besedo lahko rečemo nauk o srečnem življenju. Naslednje filozofske struje so se borile takrat za obstanek: 1. stoicizem; 2. epikureizem; 3. cinizem; 4. novoplatonizem; 5. novopitagoreizem; 6. aleksandrinizem; 7. skepticism; 8. navadno se izobraženci niso dosledno držali ene discipline, ampak iz vsake vzeli samo to, kar so potrebovali po svojih razmerah, tako se je razvila posebna izbira-joča, vse obsegajoča struja: eklekticism.

Ti sostavi so na različen način pripravljali tla krščanstvu, nekateri samo po nazorih, drugi po nazorih in življenju filozofov samih. Največji vpliv kaže stoicizem, ki uči, da je cilj življenja krepost, ne slja (voluptas). Spoznanje dobrega je vir kreposti. Hudemu se ne smemo ustavljati. Vsi smo bratje in sestre, bog je oče vseh, ki po svoji previdnosti tudi hudo na dobro obrača.

Človek ima nagon družabnosti in je radi družbe tu. So obči zakoni, katerim se moramo brezpogojno pokoriti. Modrijan se zatajuje in vzdržuje, nič mu ne moti duševnega miru (apatija). Vstanoviti se mora ena država za celo človeštvo brez razlike narodnosti na podlagi pravičnosti in človečnosti. Stoik Seneka pravi: »Ni treba povzdigati roke k nebu in dajati čuvajem templja prijazno besedo, da te puste pred podobo božjo. Bog ti je blizu, je okolu tebe, je v tebi. Ne zidajte mu templjev iz kamnja, ampak posvetite mu svetišče v lastnih prsih. Ne častimo ga s prižiganjem sveč, obiski in darovi, ki jih ne potrebuje, ne s krvjo klavnih živalij, ampak s čistim srcem in poštenim hote-njem. Posnemanje boga je najboljše bogoslužje«. Epikureizem je vplival samo po nazorih, cinizem tudi po življenju, kiniki so hodili umazani, raztrgani in tekmovali mej seboj, kdo ima manj potrebščin, tako se je pripravljala askeza. Skepticizem uči, da ne more razum ničesar spoznati, da je najboljše, če se vzdržimo vsake sodbe in si ohranimo dušni mir (ataraksija). Novopitagoreizem in novoplatonizem se v marsičem skladata, oba gojita mistično, transcendentno špekulacijo o bogu in duši. Vpliv uvidimo, če primerjamo srednjeveške sholaste. Aleksandrinizem je filozofija orientalskih učenjakov (židovskih, egiptskih, kaldejskih), ki so živeli v Aleksandriji in se pečali z grško filozofijo. Najimenitnejši filozof te vrste je žid Filon (živel od 25. pr. Kr. do 41. po Kr., torej sodobnik Kristusov), ta je razlagal sv. pismo, opirajoč se na grško filozofijo. Omenjam samo njegov nauk o »besedi« (logos), sledi nahajamo tudi v evangeliju: »En arhé ên ho logos, kai ho logos ên pros ton theon, kai theos ên ho logos« (V začetku je bila beseda, in beseda je bila pri Bogu in Bog je bil beseda). Podobno strujo je pestovala mistična židovska sekta esejcev v Palestini, kakor trdijo nekateri preiskovalci; esejci so živeli v samoti kakor menihi in skušali doseči z najstrožo askezo (po vzgledu nazirejcev) najvišjo stopinjo svetosti, hranili so tajne nauke o angeljih in stvarjenju.

Če se ozremo na žide same, vidimo, kako je priklopela socialna beda do vrhunca. Judje so izgubili popolno svobodo, Judeja je postala rimska provincija, rimski vojaki so večkrat že oplenili Jeruzalem. Lahko si mislimo, kako je vrelo po židih s fiksno idejo »izvoljenega naroda«, kako so sovražili iz dna srca Rimljane. Kljub temu je bilo mej židi mnogo strank in

sekt, ki so se preganjale mej seboj. Imenujem samo farizeje, saducejce in esejce. Politična, socialna in moralna propalost je dosegla ta čas mej židi vrhunec. Vse je obupalo nad človeško pomočjo in se udalo ekstatičnemu in mističnemu hrepenenju po nadnaravnem odrešenju. Različne sekte so si to odrešenje predstavljale na različen način: da pride poseben odrešenik (mesija), ki vstanovi mogočno židovsko državo, kateri se bodo pokorili vsi narodi; ali da pride bog sam in osnuje na zemlji posebno božje kraljestvo.

Ob takih svetovnih, takih židovskih razmerah je nastopil Kristus, a z njegovim nastopom odpove beseda »razvoj«. Bistvo krščanstva je ležalo razmetano po svetu, kakor dragocena rudnina raztopljena v tekočini. Samo točke je manjkalo, okoli katere bi se združili ločeni atomi v krasen, svetel kristal. Vpraša se: ali niso živele plemenite in mogočne osebe (Sokrates, cesar Mark Avrelij), globokomisleči filozofi, ali zakaj niso ti izvršili tega velikega dela, zakaj je moral priti šele Kristus? To je bila samo moč božanske osebnosti! Prav je rekel Hellwald (kulturna zgodovina): »Čeprav se nam morda posreči, vse vplive razložiti in definirati, ki so učinkovali na velike osebnosti: o posebnosti osebnosti in nje razmerju do boga ni nikake razlage«. Hitro se je zbrala okoli Kristusa posebna verska občina in krščanstvo je začelo borbo za obstanek z drugimi verami, ki še zdaj ni končana in traja naprej. Hudi so bili boji posebno v začetku, vstanovitelja samega so križali in vernike pozneje preganjali krvavo. V teh bojih se je krščanstvo polagano razvijalo do sedanje oblike. Pri tem razvoju se spomnimo nehote tudi drugih ver in njih vstanoviteljev, nekatere so celo starejše od krščanstva (budizem) in imajo večje število vernikov.

Brez dvojbe je pospeševal razvoj krščanstva tedanji svetovni položaj, kakor sem ga orisal samo površno. To je bila posebno vera za uboge in tlačene, ti so bili v večini. Trpeča, zavržena, ponižana človeška srca so vriskala od blaženstva, ko se jim je oznanjalo: »Kdor se povišuje, bo ponižan«. Večina je pričakovala, da vstanovi Kristus na svetu veliko državo, apostoli so se že naprej prepirali, moderno rečeno, za ministerske fotelje. Ko je umrl, so upali, da se vrne v oblakih neba, skoro ali čez tisoč let. Krščanstvo se je oznanjevalo v grškem jeziku in nekateri oznanjevalci so stali na višku tedanje grške kulture (Origines), tako, da je krščanstvo kmalu zavzelo odlično mesto

mej verskimi in filozofskimi strujami. Od rimskega imperializma si je izposodilo talent organizacije; pot si je gladilo s tem, da je v boju s poganstvom, židi, gnostiki in heretiki prevzelo mnogo tujih nazorov, obredov, svečanostij in praznikov ter napravilo tako izdatne koncesije. Opozarjam samo na stare misterije, ceremonije, procesije, bazilike i. t. d. Na pr. v Rimu je bila vsako leto 25. aprila procesija v čast boga Robiga, da obvaruje žito rje. Ista procesija se vrši še zdaj po istih ulicah, samo s krščanskimi imeni; še v 9. stoletju so bile pri krstu v navadi ceremonije iz poganstva; Slovenci so na pr. zamenjali Daždboga (Svarožiča) s sv. Jurjem, s praznikom »zelenega Jurja«. Najbolj so pa pospeševali ta razvoj vladarji sami, krščanstvo je najboljša garancija njih oblasti, ker uči njih božje poslanje (Gottesgnadenthum), ničnost posvetnih užitkov in opozarja množice na srečo onkraj sveta po smrti. Tudi končno zmago v Rimu je odločila politika. Diplomatični cesar Konstantin je iskal v boju zoper tekmece opore v krščanstvu. Sam je sicer veroval v neko višje bitje, a ni se prav zavedal, ali je to Apolon, Mitras ali trojedini krščanski Bog, zidal je poganske templje in krščanske cerkve. Na stara leta se je vendar odločil za krščanstvo.

Če je torej razvoj krščanstva zgodovinsko dejstvo, nujen zakon, zakaj se upirajo slov. duhovniki temu razvoju in nočejo sprejeti k ostalim poganskim sestavinam še nedolžnega slov. jezika namestu latinskega, zakaj se upirajo unijatstvu? Zakaj ne pospešujejo rajši tega blagodejnega razvoja, da bi se slovenstvo še tesnejše oklenilo krščanstva? Iz same hvaležnosti, ker bi se s tem ojačila slov. narodnost.

Pismo.

Spoštovani gospod urednik!

Morebiti se Vam bode malo čudno zdelo, ko prejmete pismo iz nenavadne roke. Dolgo časa sem odlašal in ugibal, ali bi Vam pisal ali ne? Pa mi ni popred mira dalo. Prišlo mi je v roke prvo čislo »Juga« in prec sem začutil, da bode nekaj dobrega. V poslednjem »Jugu« sem en izrek bral, ki pravi, da se v politično slabih časih zgodijo najboljše reči. Pri nas pa gotovo več slabši »politični časi biti ne morejo kakor so zdaj.

Kjer je sila največja, tam je pomoč Božja najbliža. Tako vrednega pisanja uže dolgo nisem v maternem jeziku bral, kakor so »Jugovi« spisi. Iz ognjevitosti in odkritosrčnosti sodim, da so jih mladi možje pisali, iz globokosti in zrelosti mislij pa, kakor da jih je skušenost in prevdarnost starih narekovala. To je naravno in prav. Zakaj, kar človek dobrega in vrednega stori, največ v mladosti stori, ker mu še ni borba za kruh in družino polomila perutij. Tak ogenj človeka pomladi. I jaz se čutim z Vami nekako pomlajenega, spet sem upati začel na življenje in prihodnost ubogega, malega našega ljudstva. Zadnje čase sem uže do konca obupal, ko se je tista grda gonja začela mej klerikalci in liberalci. Mislil sem namreč, da hoče Bog tistega pogubiti, ki ga s tako slepoto udari. Prignusilo se mi je celo življenje, ločil sem se iz zunanjega življenja v samoto in le molil, zakaj sem se uveril, da ni tukaj druge pomoči. In primolil sem »Jug«. Gospod urednik, nočem se Vam laskati, ampak to Vam moram povedati, ker tako zaslužite. Bog Vas ohrani še dolgo časa čile in zdrave v korist in blagor slovenskega ljudstva.

Pisati sem Vam hotel prav za prav, da Vam razložim eno važno reč. Slovensko občinstvo morebiti res misli, da smo mi duhovniki res vsi klerikalci in neprijatelji ljudstva. Pa klerikalec in duhoven ni vse eno, sosebno klerikalec in slovenski duhoven ni vse eno! Za klerikalizem se vlečejo največ kričači, pošteni in pravi duhovniki ga obsojajo, sosebno pa župniki, mej katerimi se nekaj giblje. Preseda nam uže ta nestrpnost in bojaželjnost mladih kaplanov in ljubljanskih kanonikov. Naš škof Jeglič ima pri vsem tem malo opraviti. On je dober človek, strašno mehak, zato pa neodločen in brez samostalnosti. Srce njegovo je podleglo zvitim in trdovratnim napadom kanonikov in par drugih duhovnikov. To so vse samo osebnosti. Ljubljanski kanoniki imajo čast, zato pa hočejo še oblast. Mislijo si: zakaj bi ta posvetna gospoda imela prvo besedo v ljudstvu, zakaj ne mi? Dobro in brez dela živijo, ne poznajo pravih razmer in potreb ljudstva, zato so taki, politika jim je igrača, da si z njo dolg čas preganjajo. Izgubiti nič ne morejo, drugo jih ne skrbi. V hribe bi treba te visoke gospode poslati, potem bi drugače mislili. Razmere so v duhovščini strašno napete, sosebno od poslednjega časa, ko so se izvedle grde skrivnosti dr. Šušteršiča. Da je moralo tako daleč priti, krivi so tudi liberalci sami, sosebno dr. Tavčar, ki je s svojo surovostjo iz svoje bližine vse duhov-

nike pregnal, kakor tudi mnogo drugih posvetnih gospodov, kakor slišim, ki so bolj nadarjeni in sposobni kakor on, le da niso tako bogati. Zdaj drži po koncu dr. Tavčarja le še njegovo bogastvo. Koliko je nam škodovala ta grda politična borba, povedati bi vedel seobno jaz. Kot spovednik imam v tej zadevi precej skušnje. Na videz je ljudstvo pobožno, a takih grehov še nisem nikoli popred slišal in sicer grehov hinavstva in svetohlinstva. Globoke in odkrite srčne pobožnosti ni več. Tudi mladi duhovniki mi niso nič kaj po všeči! Svoj čas se nismo toliko in tako učili, pa bilo je boljše in smo svet bolj poznali. Vse se mi zdi preveč nenaravno in pretuhtano, to pelje pa le v napuh, ki je najgrša človeška lastnost.

To sem Vam hotel povedati, da Vam podnetim pogum, da ne omagate, hotel sem Vas le opomniti, zakaj na skrivnem se godijo važne reči, ugodne za Vas. Če se Vam vredno zdi, to moje pismo lahko ponatisknete. Svoj čas sem se ukvarjal tudi z literaturo, imam dober del obdelanega. Morebiti Vam o priliki kaj pošljem. Enkrat sem začel celo pesmice zlagati, to je bilo pred 30 leti, ko je vse vrelo po domovini od ljubezni in navdušenja. To so bili lepi časi, ko ni bilo ne klerikalcev, ne liberalcev, ampak samo ognjeviti narodnjaki, ali po novem, kakor Vi hočete, radikalci.

Pozdravim Vas prijazno in končam s kitico ene svoje pesmice:

O Bog, o čuj nas Ti
Z visokega neba,
Brez varstva in moči
Tu v sredi smo sveta.
Ti hrani, brani nam, Gospod,
Slovenijo, slovenski rod!

N. N. župnik.

Julius Zeyer.

Za »Jug« spisala Božena Augustinová.

(Konec.)

K ranam slovaškega naroda se je vrnil Zeyer tudi v svoji esoterično navdahnjeni pripovedki »Dům u tonoucí hvězdy«. Mična je pravljíčna drama »Radúz a Mahulena«. Poetiške »tri komedije«, od katerih osvoji poslušalca posebno bibliška »Z dob

růžového jitra«, davno pred temi napisani drami »Legenda z Erinu« in Doña Sanča« dopolnujejo Zeyerjevo galerijo, ali je ne zaključujejo. Imamo še prizore iz svetopisemskih dogodkov »Ženichův přichod«, »Marianská zahrada«, »Oratorium«, zložen mlademu skladatelju, in še druga manjša dela v prozi in verzih. Ko smo pregledali te čudovite pojave, prehajamo zdaj s čutom posebnega spoštovanja, kakoršno vzbujajo v nas samo človeški čini prve vrste, k onim umotvorom Zeyerjeve poezije, s katerimi je v treh raznih strokah dvignil češko literaturo na svetovno višino. Največji pomen se priznava Juliju Zeyerju v episkem pesništvu in v resnici je zapustil ta veliki epik Čehom v »Vyšehradu« in »Karolinski epepeji« neprecenljive zaklade čiste umetnosti. Veliko krivico bi storila javnost Juliju Zeyerju, ko bi ne priznala, da je bil Zeyer tudi velik dramatik, ki je v »Sulamitu« daroval svojemu narodu najbolj pesniško češko dramo; velik romanopisec, ki je s svojim delom »Jan Maria Plojhar« pritisnil modernemu češkemu romanu pečat umetniške, tragiške velikosti, kajti v Plojharju je poosebljena kvintesenca češkega duha in značaja. Mogočne aspiracije, — a nedostatek sile, da bi jih izvršil! Kako je to pretresljivo naslikano! Kako vroča ljubezen do rodne zemlje diha iz teh listov! Kako prijema bralca pesnikova bolečina nad prošlo velikostjo domovine, nad njenim ponižanjem! Zeyerjeva umetnost nas osvoji s polno silo in boleštni pesnikov vzdih, ki se razlega po pusti kampanji mej razvalinami starega Latija, odmeva v srcu vsakega, češko čutečega človeka.

Julius Zeyer je razmeroma malo znan za granicami naše nevelike domovine. Poljski pesnik in prijatelj usnulega Zenon Przesmycki (Miriam) je izdal v štirih delih antologijo Zeyerjevih pesniških spisov. V ruščino je bila preložena samo proza in sicer »Inultus« z legendo o krucifiksu in roman »Jan Maria Plojhar«. Naš rojak Mensinger v Milanu je izdal v »Corriere della Sera« laški prevod Ondřeja Černyševa. Največkrat so bili predstavljeni Zeyerjevi spisi v nemščino. V I. zvezku »Neueste Poesie aus Böhmen« so prevodi Albertove, Wellekove in Malybrokove, katera je razun tega izdala prestavo »Vyšehrada«, nekatere oddelke »Z letopisů lasky« in »Griseldo«. Tudi »Radúz a Mahulena« sta dobila prevajalko v gospodični E. Destinovi-Kittlovi. Razun tega je prinašal časopis »Politik« prevode drobnejših v prozi pisanih Zeyerjevih del.

V Juliju Zeyerju sta se človek in pesnik zlivala v jedno. Kakor njegova poezija bil je tudi njegov značaj velik, čist ple-

menit, v občevanju je očaral s finimi oblikami, kakor je očarala njegova umetnost s fino izkristalovano formo. Kakor se je trdno držal svojih umetniških idealov, brez kompromisov, tako je stal v zasebnem življenju neomajno pri vsem dobrem in krasnem. A kakor v njegovi poeziji poleg mogočnih scen silovite strasti nastopa pristrčna nežnost čiste ljubezni in dobrote, tako sočuten in dobrotljiv je bil v življenju kljubu vsej sili duha. Samo geniji imajo tako globok in fin čut.

Julius Zeyer ni živel v vrtincu vsakdanje žizni in ni se brigal za nje prazni hrušč. Ljubil je samoto in zvest krog prijateljev. V poslednjem desetletju svojega življenja je prebival v poetičnem Vodnjanskem zatišju, kjer je vzgojil svojemu narodu najimenitnejše cvete svoje muze. Leto pred svojo smrtjo se je za stalno povrnil v Prago, ali zdi se, kakor da je odhod z Vodnjan končal nalogo njegovega žitja.

Le manjša drobnejša dela je mogel končati v nerednem razpoloženju, ko se je selil s svojo veliko knjižnico in umetniško zbirko. A komaj si je vredil stanovanje, kakor se spodobi za velikega umetnika, že je krožil nad njim angelj smrti, šeleste s perutimi. Julius Zeyer je obolel v spomladi 1900 za srčno napako, z mučeniško udanostjo je prenašal grozne bolečine. Njegova mistična duša se ni bala smrti, katera mu je bila samo prehod k boljšemu življenju. In tako je po dolgem trpljenju zapustil svojo muzo in svoj narod, kateremu je posvetil dela, pisana s srčno krvjo. Narod žaluje ob njegovi izgubi; oni, ki jim je Previdnost usodila dragoceni dar Zeyerjevega prijateljstva, bodo bolešno vedno pogrešali njegovo svetlo prikazen v svojem življenju, ali nad njegovim grobom se vspanja zmagonosni genij Domovine, katera hvaležno zapiše z neizbrisljivimi pismeni v knjigo zgodovine nesmrtno ime Julija Zeyerja.

Etična kultura.

Spisal I. K. Dobrogoj.

Človek kar presenečen obstane, če se ozre v preteklost. Ne ve, kako bi si razlagal to veliko podobnost različnih dob v zgodovini. Nehote se spomni Nietzschejevega cikliškega naziranja »von der ewigen Wiederkunft«, da je zgodovina podobna gibanju kolesa, da se ponavljajo v gotovih presledkih iste raz-

merc. Analogije se kar vsiljujejo in nehote izzivajo k primerjanju. Mislim namreč sedanost in dobo rimskih cesarjev. Če čitam Tacita, kako pripoveduje o propalosti svojega časa, menim, da imam sodobnega pisatelja pred seboj, ki mi riše sedanjo socialno bedo. Vzemimo na pr. samo vladni zistem. Kakor takrat, vlada tudi sedaj vojaški despotizem, ki izključuje vsako svobodo in svoboden odločilen razvoj, za vsakim oglom stoje trije vojaki z nasajenimi bajoneti. Parlament je golo slepilo, da se moti javno zanimanje. Naj bi se le drznil parlament začeti kako radikalno akcijo na pr. glede militarizma, takoj bi ga streznili nastavljeni topovi. V resnici imamo prosvetljeni absolutizem (Viljem II.). Vladarji se zanimajo za vsako malenkost in nemški cesar Viljem II. nas spominja »potujočega cesarja« Hadrijana. — Tretji stan propada. Največjo moč in bogastvo imajo sedaj židje, pri Rimljanih libertinci (večinoma tudi orientarci). Na eni strani kapitalisti in posestniki latifundijev, — na drugi berači in proletarijat. Kakor sedaj! Tudi Rimljani so imeli svojo reakcijo, svoj klerikalizem in pospeševali so ga najbolj cesarji sami. Cesar Avgust je bil velik lisjak in še večji igralec v javnosti. Skrbel je samo za svojo moč, da si zagotovi prestol. Zato se je zvezal z duhovniki, ki naj bi obudili zopet staro vero v množicah. Duhovniki so morali učiti, da je Augustus sin božji, cesar po milosti božji itd. Kljub temu ni hotela izginiti s sveta krivičnost: na eni strani lenoba, bogastvo in moč, — na drugi živinsko delo, uboštvo in sovraštvo brez moči. Kakor sedaj, tako je tudi takrat vznemirjala množice onemogla ogorčenost in nezadovoljnost, cel svet se je počutil kot v prisilni delavnici. Veliki duhovi so takrat spoznali, da ni drugje pomoči nego v ljudeh samih. Vera ni imela nobene moči in izrabljali so jo le v sebične namene. Namestu religije je zavladala mej izobraženci filozofija in sicer nje praktični del: etika. Za vse ljudi je dovolj sreče, samo, da ima eden vse in preveč, drugi nič. Če se ljudje notranje prerode po etičnih principih, če se družba preustroji na podlagi pravice in človečnosti, potem zavlada splošna sreča, kakor poje naš Gregorčič:

Za vse je svet dovolj bogat
In srečni vsi bi bili,
Ko kruh delil bi z bratom brat
S prav srčnimi čutili.

Jednako etično gibanje se pojavlja tudi pri nas. In tu je analogija posebno velika! Opozarjam samo na stare stoike in

Tolstega. Moderni filozofi se mnogo pečajo z etiko, na pr. novokantovci, Masaryk itd. Poleg teh osamljenih mož, imamo sedaj »etično gibanje«, organizovano po družtvih.

To gibanje se je začelo v zveznih ameriškanskih državah, kjer so se l. 1875. ustanovila »Societies for ethical culture« (društva za etično kulturo). Jednako društvo se je osnovalo tudi v Londonu in l. 1892. v Berlinu »Deutsche Gesellschaft für ethische Cultur« (D. G. E. C.). To etično gibanje je samo del občega procesa, ki se vrši že več stoletij. To je čiščenje religije in izločevanje samostojnih strok. Nekdaj je spadala vsa dušna kultura v religijo, a najprej se je rešilo te skupnosti znanstvo, potem filozofija, tako, da se obseg religije vedno bolj krči. Zdaj je prišla na vrsto etika in glavni namen modernega etičnega pokreta je emancipacija etike od religije. Kakor smo gori videli, so že stari filozofi izveli teoretično ločitev morale od vere. Moderna etična društva zahtevajo, da se vpelje pouk o etiki kot poseben predmet v šole, popolnoma ločen od verouka, ta »društva za etično kulturo« skrbijo zlasti, da se preosnuje človeška družba po zakonih pravičnosti, resničnosti, človečnosti in mejsebojnega spoštovanja. Torej jako plemenit namen! Nemško društvo izdaja dva časopisa s tem programom: »Mittheilungen der deutschen Gesellschaft für ethische Cultur«, in »Ethische Cultur, Wochenschrift für social-ethische Reformen«.

Ali je to etično gibanje opravičeno? Pomislimo samo, koliko imamo različnih ver in vsaka vera ima svojo moralo. Kar nalaga ena vera svojim vernikom kot sveto dejanje, to prepoveduje druga kot največje zločinstvo, kar pravi ena, da je dobro, o tistem uči druga, da je hudo. Vsaka vera zatrjuje, da je samo nje etika prava. Tako je človeštvo razdeljeno na več taborov, ki se fanatično preganjajo mej seboj. Kje je resnica? In kadar jo najdemo, mora obveljati za celo človeštvo. Ker ni upanja, da bi ena vera tako skoro zavladala po vsem svetu, a je vendar potrebno, da bi imeli vsi ljudje enotno, splošno etično pravilo, po katerem bi se ravnali v občevanju mej seboj, zato ne kaže drugače, nego da izločimo etiko iz vseh teh različnih, mej seboj se pripravajočih »ver« kot samostojno normo. To hočejo »društva za etično kulturo«. Znanstveno in filozofično se mora s primerjanjem različnih ver in človeške narave dognati, kaj je »dobro« in najti za vse ljudi enakoveljavno etično načelo, pravilo, kakor se najdejo v matematiki in fiziki splošno veljavni zakoni. V tem

oziru si nasprotujejo učenjaki, nekateri izvajajo etična načela iz nadnaravnega božjega razodenja, drugi pravijo, da so človeku prirojena, tretji učijo, da so jih napravili ljudje sami kot nekako pogodbo, četrti trdijo, da sloni etika na čustvih itd. Mimogrede omenjam, da nima slovenski narod posebne besede za »etiko«, »moralo«, besede »nrvnost« narod ne pozna. Moderno etično načelo je humaniteta, človečnost, vsebino človečnosti je izrazil Kaz. pl. Radič v tehle verzih:

Ljubimo se, ljubimo se,
Saj vsi smo bratje in sestre.

Človečnost je učil tudi Kristus z izrekom: »Ljubi svojega bližnjega kakor sam sebe!« Ali nejasnost nastane takoj, če vprašamo: »Kaj se pravi ljubiti, kaj je ljubezen?« Nekateri divji narodi besede »ljubezen« sploh ne poznajo. Navajam 132. poglavje iz Masarykove knjige »Filozofski in sociološki temelji Marksizma«:

»Psihologi in etiki imajo še dosti dela, če nam hočejo podati analizo prave, resnično moderne ljubezni«.

Gotovo mora biti to delavna, energična ljubezen. Nikaka sentimentalnost, nikako ljubezničenje. Krščanstvo mišic, kakor pravijo yankees.

Prava ljubezen je vstrajna, trajna in se spominja. Ni ji dosti, da čuti bedo, če mi pride ubožec pred oči in me vznemiri. Danes pomeni ljubezen: ne mirovati, ne počivati vspricho fiziške in moralne bede, vedno in z odprtimi očmi se boriti proti tej bedi, tudi, če je ne vidimo, kajti le sentimentalni egoizem se zdrzne in zgané zdaj in zdaj zaradi bede. Dobrote izkazovati iz dolgega časa ni ljubezen. Dandanes se naslaja mnogo ljudij celo ob bedi, kakor imamo že socialne karijeriste — dobrodelne akrobate, kakor jih nekoč imenuje Grigorovič.

Ljubezen ni slepa. Mi hočemo ljubezen brez mistike in fetišizma.

Ljubezen ne zahteva nikakega mučeništva in nikakih žrtev. Dokler imamo mučenike, imamo tudi mučitelje, — ne dajmo se mučiti in ne žrtvujmo se za vsako malenkost! Danes iščejo dekadenti sladkost celo v trpljenju in bolečinah. Ne — ljubezen je mejebojnost in mejebojnost ne zahteva žrtev.

Že Havlíček je rekel: »Prej so umirali možje za domovino, za blagor svojega naroda: mi pa hočemo iz istega uzroka živeti in delati«. Tako se moderno čuti, moderno ljubi.

Tako je čutil Dostojevskij. Njegov Aljoša je pošten mladenič, ki išče resnice in jo hoče z vso dušo prestaviti v delo; kakor hitro mogoče kmalu, da, takoj bi rad izvršil velik čin, tudi življenje bi rad žrtvoval: »Dasi, žalibog, ti mladeniči ne razumejo, da je v mnogo takih slučajih morda najlaža žrtev, življenje žrtvovati; da bi pa na priliko pet, šest let svojega od mladosti kipečega življenja žrtvoval težavnemu, teškemu učenju, znanstvu in sicer v ta namen, da bi podesetoril svoje moči za službo iste resnice, istega čina, za kateri se navdušuje in ki ga hoče izvršiti, — taka žrtev seveda presega moči mnogih med njimi«

Tako čuti Ruskin: »Najvišja modrost ne obstoji v samozatajevanju, ampak v tem, da se učimo najti največje veselje v prav malih rečeh«.

Tako čuti Amerikanec Howell (nalašč citiram tega prej praktičnega nego filozofskega človeka): »Hočemo poskusiti, da se navadimo malih žrtev, ki jih mora vsakdo izmed nas žrtvovati za drugega; bo jih ravno dosti. Marsikaka žena, ki bi bila pripravljena, za svojega moža umreti, ga napravi nesrečnega, ker ne bo več zanj živela. Ne zaničujte dneva malih stvari«.

Dovolj citatov. Podobno čitamo v dnevniku Amiela, ki ima smrt za nekaj lažjega nego staranje, ker je lažje, eno dobroto popolnoma opustiti, nego vsak dan male žrtve žrtvovati. Podobno se izraža ravnokar izšla knjiga Maeterlinckova »La sagesse et la destinée.« Da — taka ali podobna je moderna ljubezen.

Ta ljubezen je delo, delavnost, energija. Delo ljubezni ni aristokratičen sport, ki si izbere za sovražnike samo heroje in velikane: delo, pravo delo se bori zoper neštevilne, male, neznatne, vsakdanje sovražnike, mikrobe zla in fiziškega in moralnega uboštva. Še Goethe se je romantično izražal proti sivolasi smrti za pečjo — Amiel ve sicer ceniti rani konec mladega življenja, ali razume tudi počasno umiranje in njegove neštevilne žrtve in zatajevanja.

Ljubezen pobija hudo neprestano in dosledno in že v kali, ljubezen varuje in obvaruje, tudi železa se ne ustraši ljubezen v najskrajnejšem slučaju. Ona le odbija in brani, ne stori nobenega nasilja. Ljubezen se ne razburja.

Ljubezen ne zakrivi sploh nobene nasilnosti.

Morala in vera ljubezni ni za svetke in nedelje, ampak tudi za delavnike.

Seveda ne potrebujemo morale in vere samo in abstracto, v sestavih in knjigah, ampak v življenju, zlasti tudi v gospodarstvu in politiki. Etika ni za pisalno mizo, religija ni za cerkev. Vse dejanje in nehanje je podrejeno normam etike. Dejanje in mišljenje vseh, in v isti meri.

Demokratizem ni samo političen, ampak tudi in pred vsem etičen zistem.

Demokratska etika ima svoj jasen in določen socialen in političen ideal, h kateremu stremi ne samo v parlamentu (to je navadno še vedno aristokratska, praznična, sportna politika), ampak povsod, v vsem in z vsem. Ta etika se ne zanaša na razmere in institucije, ker ve, da so naposled razmere in institucije vendar samo ljudje.

Ta etika se ne boji inicijative. Danes potrebujemo bolj nego kedaj ljudij, ki se ne bojijo, prevzeti odgovornosti — tu je treba modre, nerazburjene premissljenosti.

Ta demokratska etika dela, čeprav neasketska, ni hedonistiška. Ona ne veruje, da je naloga pametnih ljudij, iznajti vedno nove in nove užitke.

Moderna etika ni materialistiška. Socialna solidarnost bi imela malo dela, ko bi bilo celo življenje v možganih že gotovo. Moderna etika motri življenje posameznika in človeštva sub specie aeternitatis, — veruje v napredek, veruje, da izobrazila socialna solidarnost vedno jačje in boljše individualitete. Individualitete, ne egoistov.

Izgubljena vest.

Spisal M. J. Saltykov Ščedrin.

Krčmar je stal nekoliko časa z debelimi očmi, potem se je začel potiti. Zazdelo se mu je, da krčmari brez patenta; ali hitro se je prepričal, da so vsi patenti pri hiši. Nato se je ozrl na cunjico v roki in takoj jo je spoznal.

»Jej, jej«, vskliknil je zdajci, »to je vendar tista capa, ki sem se je komaj iznebil, predno sem izplačal patent. Dakako! Baš tista je!«

Mahoma je uvidel tedaj, da ga spravi to na boben.

»Saj pravim, če ima kdo kupčijo, ki mu dobro nosi, pa se ne more rešiti te spake, je izgubljen! Z dobičkom je potem pri vragu in vse skupaj vzame hudič!« tako je premissljeval,

nakrat prebledel in začel trepetati, kakor da bi ga bil prevzel nepričakovan strah.

»Neodpustljiva umazanost je, če zalivaš bedno ljudstvo s to peklensko tekočino!« šepetala mu je vzbujajoča se vest.

»Stara, Arina Ivanovna!« je zavpil ves preplašen.

Arina je prihitela, a ko je zagledala najdek, zakričala je na vse grlo: »Pomagajte, pomagajte! Tatovi!«

»Zakaj bi jaz zaradi tega capina izgubil vse svoje premoženje?« je ugibal Prohorič in najbrže mislil pijanca, ki mu je tako zvijačno stisnil ta najdek v roke. Debele kaplje potu so mu stopile na čelo.

V tem se je napolnila krčma z vsakojakimi gosti, ali Prohorič ni hotel kakor sicer pivcem ljubeznivo postreči in ni se samo branil, nalivati pijačo, ampak dokazoval jim je celo, da je rakija izvor bede in uboštva.

»Seveda, ko bi ga pogoltnil samo en kozarček, naj bi še bilo, morda bi celo koristilo!« je govoril in solze so mu zalivale oči, »ali ti si pravi črep, počrepal bi ga vedro in pol! In kaj pride iz tega? Biriči te primejo, pa hlače dol, da ti ustroje rojstva zadnje obličje. In ko prideš spet ven, ali ne misliš celo, da te je doletelo posebno darilo? Pa bilo je samo sto batin! Premisli torej, ljubček, poprej, če se sploh izplača, delati za tako plačilo, in vrhu tega še meni, staremu gumpcu, znašati denar?«

»Za pet ran božjih, Prohorič, ali se ti blede?« so mu odgovorili presenečeni gostje.

»Ko bi se tudi tebi kaj tacega pripetilo, kakor meni, potem bi tu di ti prišel ob pamet! — Na, pa poglej, kaj sem danes dobil!«

In Prohorič je pokazal vsem nepričakovano mu podtaknjeno vest in prašal, dali se komu hoče po nji? A ko so gostje zapazili sumljivo stvar, ni je hotel nobeden vzeti, ampak vsi so se obrnili proč in se umaknili v stran.

»Kaj pa boš zdaj s tem?« so vpraševali gostje Prohoriča, ki jim je zaman ponujal ta čudni patent.

»I kaj? Druzega me ne čaka nego smrt! Kajti goljufati ne morem več in jadrnega naroda z žganjem nočem zalivati več, — kaj hočem torej družega nego umreti?«

»Imaš prav!« so se mu zaničljivo smejali pivci.

»In zdaj bi najrajši«, nadaljeval je Prohorič, »vso posodo razbil in rakijo izpustil po cesti. Kajti kdor je postal kakor jaz kreposten, ta niti duhati ne more več te čorbe, ki mu dviga želodec in drob!«

»Le gani se mi«, zagrozila je Arina, ona menda ni čutila blagoslova, ki se je razlil nad Prohoričem, »le pogledjte ga tega svetnika!«

A Prohorič se ni dal pogovoriti, bridko je jokal in ponavljal svoj ukrep.

»Kajti«, tako je pristavljaj, »če se komu primeri taka nesreča, se ne more s tem izgovarjati, da je krčmar, ampak udano mora prenašati trpljenje in nesrečo, ker ni drugače mogoče!«

Tako je Prohorič modroval ves dan in dasi se mu je Arina Ivanovna odločno uprla, ko je hotel zdrobiti posodo in žganje izpustiti, vendar niso prodali tisti dan niti kapljice. Pod večer se je Prohorič celo oradovoljil in dejal jokajoči Arini Ivanovni:

(Konec prihodnjič.)

Pregled.

Politika. SLOVANSKI BALKAN. Meseca maja so priredili Srbi na Dunaju »Miletičev večer«. Prijetna presenečenost se je polastila vseh, ko je prišlo na slavnost tudi okoli 30 Hrvatov in več Slovencev. Izmej govornikov omenjamo samo gosp. Radivoja Radenkoviča in srbskega literata gosp. Lazarja Dimitrijeviča. Gosp. Radenkovič se je pokazal moža širokega obzorja in svetovne naobrazbe, v prepričevalnih besedah je dokazoval, da je slovanski Balkan po svoji legi in prirodnem bogastvu dežela bodočnosti, ali samo tedaj, če se zavejo Jugoslovani svoje skupnosti in če se pred vsem sporazumejo Srbi in Hrvati. — Gosp. Dimitrijevič je v duhovitem in navdušenem govoru razlagal, da prebiva na Balkanu samo en narod, razdeljen na štiri politiške stranke: Slovenci, Hrvati, Srbi, Bolgari. Nasvetoval je, naj bi se imenovali Jugoslovani s skupnim imenom »Slaveni« ali »Balkanci«.

Te izjave morajo navdati vsakega iskrenega Jugoslavana z veseljem in zadoščenjem. Drugi narodi, ki se ponašajo s svetovno kulturo in bogastvom, so se združili, na pr. Italijani in Nemci, — samo mi Jugoslovani se cepimo še na dalje v korist

zduženih sovražnikov jugoslovanstva (Germani, Italijani, Madjari). Zadnji čas se je začelo na boljše obračati, opozarjamo samo na spravna pogajanja hrvatskih strank: vse kaže, da se je začela slepa strast strankarskega fanatizma mej Jugoslovani umikati hladnemu, treznemu premisleku. Dobro naj bi premislili odločujoči krogi bratovskih skupin, da ob vsi ugodnosti prirodne lege in vsem naravnem bogastvu vendar ne dosežemo ničesar, če ostanemo razcepljeni; Slovenci, Hrvati, Srbi, Bolgari so sami zase preslabi, da bi mogli sami uspešno tekMOVati v kulturi in gospodarstvu z jačjim, organiziranim narodnim sovražnikom. Voditelji posameznih skupin naj bi se dobro zavedali, da delajo samo v korist lastne provincije, če delajo za kulturno in gospodarko zbližanje mej Jugoslovani. Posebej je treba poudariti narodnogospodarko zbližanje (skupni denarni zavodi, zavarovalnice, trgovska in obrtna podjetja, skupno brodarstvo i. t. d.) — Novi pokret si mora napraviti pot najprej med inteligenco, iskrene, neodvisne izobražence. Ni zadosti, da ostane pri lepih besedah, ki se jutri pozabijo, ampak takoj prestopiti k dejanju in kovati železo, dokler je vroče. Prvo dejanje te vzbujajoče se, zavedne jugoslovanske vzajemnosti naj bi bilo akademično društvo na Dunaju za vse Jugoslovane, v katerem bi se skupno proučevala vsa kulturna in gospodarska vprašanja Jugoslovanov. Združi nas samo višja omika, katera prežene vso tesnoprčnost in malenkost ter paralizira barbarski, pogubni provincijalni patriotizem. Posebna skrb naj bi se obračala tistim močem, ki nas razrtvarjajo in razdružujejo, na pr.: rimski in pravoslavni klerikalizem (pravoslavni je po nekod še nestrpnejši), vsa verska vprašanja se imajo izključiti iz politike, truditi se moramo za plemenito versko strpnost in verskemu vplivu določiti tisto važnost, katero zasluži, ali nič več! Razrtvarja nas posebno germanska svetovna politika, ki je napovedala slovanstvu boj na življenje in smrt. Tu se borijo instinkti za obstanek, slovanska kri proti germanski krvi! Germanska politika nas je razcepila v kneževine in kraljevine in tako izročila usodo Balkana sebični megalomaniji nezmožnih oseb, ki niso sposobne nikake višje človeške ideje. Ko položaj in gibajoče sile razmotrimo, ko si začrtamo jasno, ravno pot, potem ne bo več dolgo, da zavlada močena jugoslovanska kulturna edinost — v srcu Evrope, — »od Trsta do Carigrada,« kakor je navdušeno zapel že naš klicar boljših bodočih dnij — Simon Jenko.

Književnost, umetnost in gledišče.

Narodnogospodarski Vestnik se imenuje nov mesečnik, ki ga izdava slov. trgovsko društvo v Ljubljani. List vreja podtajnik trgovske in obrtne zbornice gosp. dr. Viktor Murnik.

Slovenska stenografija. Priredil Fr. Novak, c. kr. gimn. profesor. Drugi del. Debatno pismo. Cena nevezani knjigi 2 K 40 h. V Ljubljani založil Fr. Novak. Natisnila Ig. pl. Kleinmayer & Fed. Bamberg. 1901. — Slovenci se najbolj odlikujemo mej jugoslovanskimi stenografi; mej prve strokovnjake prištevamo gosp. prof. Novaka, ki je na svoje stroške izdal kar zapored dvoje učnih knjig za slov. tesnopis. Obe knjigi sta sad večletnega in temeljitega truda in delata vso čast naši literaturi. To delo prav toplo priporočamo vsem slov. stenografom.

Ljubljanski Zvon. V majevi številki nahajamo lepo Aškerčevo pesem »Napoleonova ljubica«. Ali ni slov. dramatika, ki bi obdelal to imenitno snov in na novo zaklical z Napoleonom: »Ilirija vstan'!«? Oglasil se je zopet »goriški slavec« S. Gregorčič, a žal, da že s »predsmrtnicami«. — Opozarjamo slov. občinstvo na velezanimi kulturni roman Fr. Serafina »Žrtve«. Nekatera poglavja so izvršena prav umetniško in z veliko spretnostjo. Mojstersko je X. poglavje, XI. nam priča o življenjski resnosti pisatelja in vzvišenosti nad vsakdanjimi demagogi. — G. A. Trstenjak je končal pretresljiv esé o umirajočih »Ogrskih Slovencih«.

Prešernove poezije v nemškem prevodu se že tiskajo in izdejo o Binkostih. Vredil jih je gosp. dr. Fr. Vidic, vrednik drž. zakonika na Dunaju.

Nova iskra se zove ilustriran list, ki izhaja v Belem gradu. Gosp. prof. R. Perušek piše »Crtice iz kulturnog rada u Slovenaca«. Ta mož goji jugoslovansko vzajemnost tudi z dejanjem. Tako je edino prav!

Letopis Matice Srpske je srbska revija, ki izhaja v dvomesečnih snopičih v Novem Sadu. Za prilogo izda vsako leto po več knjig in koledar.

Listnica.

G. —a— nadučitelj. Dotični list se zove: »Freie Lehrerstimme. Organ der jungen Lehrerschaft«. Ima prilogo »Der

Radicale«. 27. maja t. l. je bil »Landesparteitag der Jungen Niederösterreichs«. Če so tudi židje zraven, ne vemo. — Le odločno naprej, a previdno!

G. I. B. v T. Podatki zadostujejo. Spis se sestavi in stilizira v uredništvu.

G. Y. v L. Ne moremo objaviti. Večjidel sumničenja. Nekatere misli so dobre. Na pr.: »Ein guter Mensch in seinem dunklen Drange ist sich des rechten Weges wohl bewusst! (Goethe). Ta dobri človek je župan Hribar, a njegov zapeljivi Mefisto je dr. Tavčar itd.«

G. dr. —o— v L. Imate prav. Res nima nobenega pravega pomena, ako ne izhaja »Jug« v večjem obsegu ali večkrat na mesec. Seveda se potrudimo, kolikor bo v naših močeh, da ga povečamo drugo polletje. Zdravi!

Gčna. M. v L. Tudi mej ženskami samimi se nahajajo nasprotnice emancipacije, na pr. Ellen Key, Laura Marholm, Lou Andreas-Salomé itd., ki priznavajo možu prednost. Namen ženski je po Marholmovi »mož«, po Keyevi »otrok«.

G. Knjigobrsk. Vaš članek »Sv. pismo in veda« je vele-zanimiv. Kakor hitro bo mogoče, ga priobčimo. Imate bistre oči, na pr.: sv. pismo poroča le o enem paru in enem plemenu. A zdaj je znanstveno dokazano 12 plemen. Imeniten dokaz za razvoj! Ali: Kaj je bilo najprej, v začetku? Sv. pismo pravi: V začetku je Bog ustvaril nebo in zemljo. A sv. Janez Ev.: V začetku je bila beseda. Kateri ima prav?

G. S. V. v G. Pišete: »Pri Slovencih je sploh škoda vsakega poštenega podjetja«. Res, človek niti pošten ne more biti, če hoče, vsaka beseda se zlorablja in zavija. Če rabiš ostrejšo besedo, planejo po nji kakor volcje in jo izkoristijo za strankarsko orožje. To je naravnost ostudno! Ali ni višek podlosti, če iztrga »Slovenec« par stavkov iz članka, ki je prav za prav naperjen proti njemu? Ali more pošten človek izhajati med tako sodrgo? Vsaka beseda odveč! Sedanja slovenska politika je smola, kdor se je prime, se osmoli. Zato hoče »Jug« izključiti domačo politiko in se omejiti na kulturno delo.

G. —r— v G. Ta hoče samo leposlovje, oni le znanstvo, tretji politiko, četrti kritiko i. t. d. Temu so članki prekratki, onemu predolgi. Kako naj vsem vstrežemo? To je težava s ta-

kim malim listom; pri vsakem tisku nam ostane gradiva natisnjena za pol naslednje številke, dasi krajšamo, črtamo, prenarejamo — v jezo in obup sotrudnikov. Knjižne ocene, članki iz umetnosti, naravoslovja, filozofije, zgodovine leže na kupu in čakajo dneva. V poletnih mescih pride najnujnejše na vrsto. Oprostite!

G. A. G. v C. Kaj je monizem in dualizem? Monizem uči, da je materija, moč, duh isto, samo različne oblike prasnovi. Monizem ne pozna razločka mej organsko in anorgansko naravo, ne priznava osebnega Boga in nikakih močij izven narave, vsemirja. Monizem je znanstveni panteizem. Ni res, da pravi, da je vse samo fizika in kemija. Duša je po monizmu najbrže posebna energija, stari so je nazivali vis vitalis in živalski magnetizem. Vprašanje o »telepatiji«, prenašanju mislij in čustev v daljavo, še ni dognano. Dualizem strogo loči mej mrtvo materijo in gibajočimi, oživljajočimi močmi, da ekzistira vsako zase. Dualizem deli moči na dve skupini: 1. na slepe, prirodne moči (fizika in kemija); 2. inteligentne moči. (duša, angelji, Bog). — V fiziki so na dnevnem redu sledeči problemi: Kaj je težnost; materija; elektrika?

G. — e — v L. Tudi nam se vidi to zagonetno! Če ima dr. Tavčar res tako moč in ugled, zakaj ne zakliče Slovincem, da prestopijo k unijatstvu? To bi bila borba z dejanjem proti klerikalizmu. Zakaj ne začne »Slov. Narod« zistematične agitacije za unijatstvo? V Ljubljani bi jih prestopilo takoj lahko $\frac{3}{4}$. Zakaj se gg. liberalci izgublajo v samih besedah in grožnjah? Zakaj se ne začne unijatsko gibanje mej dunajskimi velikošolci? Vse plava v klerikalni vodi, slovenski dijak je naroden samo v besedi in še to samo takrat, če ga nikak klerikalec ali Nемец ne sliši. Žalostno! O priliki daljšo študijo o moralni dekadenci naše mladine!

P. n. naročnike

prosimo, da se spomnejo svoje dolžnosti ter blagovolijo poslati po priloženih nakaznicah zaostalo, polletno naročnino. Če se je komu izgubila na pošti kaka številka, naj se oglasi, da mu pošljemo drugo.

Vse pošiljatve naj se naslovijo: Redaction »Jug«, Wien, XVIII. Martinstrasse 19.

